



## KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

*Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*

*The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research*

Sayı/Issue 14 (Şubat/February 2024), s. 743-757.

Geliş Tarihi-Received: 31.12.2023

Kabul Tarihi-Accepted: 09.02.2024

Araştırma Makalesi-Research Article

ISSN: 2687-5675

DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1412541

# Jeolog Mülteci Bilim İnsanı W. Salomon-Calvi'nin Hayatı ve Türkiye'ye Katkıları

*The Life of Earth Scientist Refugee Scientist Wilhelm Salomon-Calvi and Its Contributions to Turkey*

Erkan DAĞLI\*

### Öz

Sakarya Savaşı'ndan sonra M. Kemal Paşa'ya; "İşte zaferi kazandınız, şimdi ne yapmak isterdiniz?" diye soranlara; "Milli Eğitim Bakanı olarak memleketimin irfanına hizmet etmek isterdim" diye cevap vermişti. Eğitime böyle değer veren bir lider olarak Atatürk, 1933'te Türk yükseköğretimini çağdaş seviyeye çıkarmak için Üniversite Reformunun gerçekleştirilmesini desteklemiştir. Bu reformla da 31 Temmuz 1933'te Darülfünunun kapatılarak yerine 1 Ağustos 1933'te İstanbul Üniversitesi açılmıştır. Darülfünun kapatılarak medrese kökenli hocaların çoğu emekliye sevk edilmiştir. Yeni açılan İstanbul Üniversite'nin ihtiyacı olan akademisyenler Adolf Hitler'in zulmünden Almanya'dan kaçmak durumunda olan akademisyenlerden karşılanmıştır. 1933 senesi Alman profesörler için zulüm yılı olurken, Türk yükseköğretimi için zirve yılı olmuştur. Çünkü alanında dünyaca ünlü Ordinaryüs unvanına sahip bilim insanları yönlerini Türkiye'ye dönmek zorunda kalmışlardır. İstanbul Üniversitesi'nde görevlendirilen Alman akademisyenlerin çoğunluğu Yahudi kökenli ve bazılarının da Hitler'e muhalefet ettikleri için üniversitedeki görevlerinden uzaklaştırılan bilim insanlarından oluşturulmuştur. Fakat İstanbul'da mülteci Alman akademisyenler görev yaparken, Ankara'daki yükseköğretim kurumlarında Hitler Almanya'sı tarafından vazifelenen Alman hocalar görev yapmıştır. Buna rağmen Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde İstanbul Üniversitesindeki gibi mülteci akademisyen olarak dört bilim adamı da çalışma imkânı bulmuştur. Bu dört bilim insanından birisi olan jeolog/yer bilimci Ord. Prof. Dr. Wilhelm Salomon-Calvi olmuştur. S. Calvi'nin hayatı, Ankara'daki görevleri ve Anadolu coğrafyasına olan katkıları arşiv belgeleri başta olmak üzere yerli ve yabancı kaynaklar araştırılarak hazırlanmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Atatürk, üniversite reformu, Ankara YZE, mülteci akademisyenler, W. Salomon-Calvi, jeoloji/yer bilimi.

### Abstract

When the Sakarya Victory was won, Mustafa Kemal Pasha; "There you have won the victory, what would you like to do now?" to those who ask; "As the Minister of National Education, I would like to serve the wisdom of my country," he replied. As a leader who values education in this way, Atatürk supported the realization of the University Reform in 1933 to bring Turkish higher education to the modern level. With this reform, Darülfünun was closed on 31

\* Öğr. Gör. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma Merkezi, Antalya/Türkiye, e-posta: erkandagli@akdeniz.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3986-4781.

July 1933 and Istanbul University was established on 1 August 1933. Darülfünun was closed and two-thirds of the faculty members were dismissed. The academics needed by Istanbul University were met from scientists who had to leave Germany due to the persecution of Adolf Hitler. While 1933 was the year of persecution for German professors, it was the peak year for Turkish higher education. Because the world-famous Ord. prof. Dr. scientists had to turn their direction to Turkey. The majority of those assigned to Istanbul University were scientists who were dismissed from their positions at the university because they were of Jewish origin and/or opposed to Hitler in those years. In turn, German scientists officially appointed by the German government were appointed to the Higher Agricultural Institute. However, in return for these scientists, four refugee scientists worked at the Higher Agricultural Institute. One of these four scientists, geologist/geologist Ord. Prof. Dr. Wilhelm Salomon-Calvi's life, his duties in Ankara and his contributions to the Anatolian geography have been prepared by researching domestic and foreign sources, especially archival documents.

**Keywords:** Atatürk, university reform, Ankara YZE, refugee academics, W. Salomon-Calvi, geology/earth science.

## Giriş

Anadolu coğrafyası aktif deprem kuşağı üzerinde yer alan genç oluşumlu bir (Akdeniz-Alp-Himalaya) kuşakta yer almıştır. Dünya üzerinde meydana gelen yer sarsıntılarının beşte biri bu fay hattı ailesinin içerisinde oluşmuştur. Sismik açıdan oldukça aktif bir ülke olan Türkiye, Avrasya-Arap-Afrika levhası sınırları içerisinde Kuzey Anadolu Fay Hattı, Doğu Anadolu Fay Hattı ve Batı Anadolu Fay Hattıyla etkin olarak bir deprem çemberinin hattında konumlanmıştır. Anadolu'yu üç ana hattan aktif olarak etkisi altına bu faylar Türkiye'nin %93'ünün aktif deprem kuşağında olduğu sismik verilere göre ortaya koymuştur. Bu verilere göre Anadolu coğrafyasında 1900-2012 yılları arasında iki yüzden fazla büyük deprem yaşanmış ve bu yıkıcı depremlerde binlerce insan malını, canını ve sevdiklerini kaybetmiştir. XX. yüzyılda dünyada otuz bir büyük deprem felaketi gerçekleşmiş ve bu büyük depremlerin ikisi 7.9 şiddetinde Erzincan ve 7.2 şiddetinde Marmara bölgesinde yaşanarak ciddi can ve mal kayıplarına neden olmuştur. Yer bilimciler; *"Türkiye nüfusunun yüzde 60'a yakınının, faal olan ve zarar verebilen deprem alanları üzerinde yerleştiğini"* ifade etmiştir (TMMOB, 2012, s. 1).

Yoğun bir deprem kuşağı içerisinde yer alan Anadolu coğrafyasında jeoloji bilimi yeterince gelişmemiştir. Jeoloji eğitimi ilk olarak Osmanlı'da Darülfünun'da 1900-1901 yılı eğitim döneminde yer bilimi olarak *"Ulum-ı Riyaziye ve Tabiiye"* şubesinde *"Maadin"* ve *"Tabakat'ül Arz"* derslerinin verilmesiyle başlanmıştır. Osmanlı döneminin yükseköğretim kurumu olan Darülfünun'da yabancı bilim insanları dönem dönem görev yapmıştır. Bu kapsamda 1916'da Alman yer bilimci ve jeomorfoloğ Walther Penck görevlendirilerek, jeoloji, mineraloji ve omurgasızlar paleontolojisi gibi yeni dersler *"Arziyat ve Madeniyat"* (yer tabakaları ve madenler) kürsüsünde verilmiştir. Osmanlı'dan Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar geçen süre zarfında jeoloji bilimine gereken önem çeşitli sebeplerden ötürü verilememiştir (Toprak, 2019, s. 40-47).

1933 Üniversite Reformu ile Türkiye'ye gelen Alman bilim insanlarının çalışmaları ve Avrupa'daki eğitimlerini tamamlayarak yurda dönen genç Türk uzmanlar sayesinde jeoloji gibi birçok alanda önemli çalışmalar ortaya konulmuştur. Bu kapsamda Ankara'ya gelen S. Calvi, yedi yıl Türkiye'de görev yapmasına rağmen yetmiş yıla sığacak derece jeoloji biliminin gelişmesi için önemli çalışmalara imza atmıştır. Bu kadar önemli çalışmalar yapmış olan S. Calvi hakkında direk bir çalışma kaleme alınmamış, daha çok genel başlıklar altında bir iki sayfa bilgi verilmiştir. Örneğin Sevtap Kadioğlu'nun *"Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde Mülteci Bilim Adamları"*, başlıklı makalesinde sadece bir sayfa bilgiye ulaşılmıştır. Yine Arın Namal, *"Mülteci Jeolog Ord. Prof. Dr. Wilhelm Salomon-Calvi'nin Türkiye Termal Sularının Araştırılmasına Katkıları"* başlıklı sempozyum

bildirisinde S. Calvi'nin sadece termal sular konusundaki çalışmalarını yazmıştır. Mülteci Alman bilim insanları konusunda kapsamlı bir çalışma yapan Arnold Reisman, *Nazizmimden Kaçanlar ve Atatürk'ün Vizyonu*, (Çev. Gül Çağalı Güven), İşbankası Yayınları, İstanbul, 2011) eserinde Türkiye'ye gelen bilim insanları listesinde Salomon Calvi'ye yer vermiş fakat hakkında detaylı hiçbir bilgi aktarmamıştır. Ayrıca yabancı literatürde Almanca olarak (Andreas Hoppe, *Unten und Oben – Max Pfannenstiel im 20. Jahrhundert. Katholik mit jüdischen Vorfahren, Geologe und Bibliothekar, im Exil und bei der Wehrmacht, Freiburger Beiträge zur Wissenschaft und Universitätsgeschichte 9, Freiburg/München: Verlag Karl Alber, 2021*) eseri yayınlanmış fakat dil engelinden ötürü inceleme imkânı bulunamamıştır. İş bu araştırma makalesinde Salomon Calvi'nin hayatı, Türkiye'deki çalışmaları ve yayınları yeni bilgiler ışığında hazırlanarak alan yazımına bir katkı sunmak için kaleme alınmıştır.

### 1. Wilhelm Salomon Calvi'nin Hayatı

Yer bilimci/Jeolog Wilhelm Salomon Calvi, 15 Şubat 1868'de fabrikatör Adolf Salomon ile Hulda Potocky-Nelken'in oğulları olarak Berlin'de dünyaya gelmiştir. Salomon Calvi Züriç, Berlin ve Leipzig'de öğrenim görmüştür. 1890'de Almanya'da hocası F. Zirkel'in yanında "*Adamello Masifinin İtalya Kısımındaki Monte Aviola'daki Jeolojik ve Petrografik Çalışmalar*" çalışmasıyla doktorasını yapmıştır. Ünlü jeolog ve paleontologlardan olan İsviçreli Albert Heim, Carl Hermann Credner ile Ferdinand Zirkel'in öğrencisi olma imkânını elde etmiştir. Daha sonra Münih'te kendisini "*Alpler Jeoloğu*" olarak adlandıran August Rothpletz ile tanışmıştır. Bu yakınlık onun akademik araştırmalarına önemli katkı sağlamış ve Alpler bölgesi S. Calvi'nin önemli çalışma sahasını oluşturmuştur. Yahudilikten 1892'de Hıristiyanlığın Katolik mezhebini seçen S. Calvi, İtalya'da Rosalina (Rosalie) Calvi ile tanışarak 1893'te ilk evliliğini yaparak dört çocuğu olmuştur. Genç yaşta vefat eden çok sevdiği eşinin soyadını alarak hayatına "*Calvi*" soyadı ile devam etmiştir (Akşam, 1934, s. 4; Widmann, 1999, s. 257; Shaw, 2013, s. 441).

S. Calvi 1893-1896 yıllarında önemli gelişim gösterdiği İtalya'nın Pavia Üniversitesi'nde görev yaptıktan sonra, Almanya'ya dönerek 1897'de Heidelberg'in Ruprecht-Karls Üniversitesi'nde asistan olarak çalışmıştır. Burada hocası Prof. Dr. H. Rosenbusch başkanlığında "*Periadristik Granitik-Tanecikli Kütlenin Daha Eski Katman Formu ve Oluşum*" isimli çalışma ile Doçent unvanını almıştır. 1901 yılında aynı üniversitede alanında Profesör payesi almış ve 1908'de Heidelberg Üniversitesi'nde Jeoloji ve Paleontoloji Kürsüsünün kurucu müdürü olmuştur. Calvi'ye yapmış olduğu önemli çalışmalar ve hizmetlerinden dolayı 1912'de Alman Devlet Danışman unvanı verilmiştir. Uzun zamandır görev yaptığı Heidelberg Üniversitesi'nde 1913'te Ordinaryüs Profesör olmaya hak kazanmıştır. Almanya'nın çeşitli üniversitelerinde kürsüsü olan S. Calvi 1916 yılında Heidelberg Bilimler Akademisi'ne daimi üye olmuştur (Wurm, 1950, s. 141-146).

S. Calvi, Heidelberg'te yaşadığı süre boyunca orada termal sular ve yeraltı suları üzerine çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmaları sayesinde "*Heidelberg'de Bergheimer Mühle*" bölgesinde termal su kaynağına erişmek için 14 Ağustos 1918'de yaptığı çalışmalar neticesinde 998 metre 27 derece sıcaklıkta ve yeterli güçteki kaynağına ulaşmıştır. Buranın termal havuz olması için mücadele etmiş ve özverili çalışmalarından dolayı Heidelberg kenti S. Calvi'yi onursal vatandaşı olarak seçilmiştir (Rüger, 1953, s. 157; Duran, 2021).

Salomon-Calvi, Heidelberg şehrinde ve üniversitesinde mutlu bir çalışma imkânı bulmuş ve zamanla saygı duyulan bir konuma yükselmiştir. 1918'de Fen Bilimleri ve Matematik Fakültesi Dekanı seçilmiş ve bir yıl sonra da "*Bavyera Bilimler Akademisi Muhabir Üyeliği*" ne alınmıştır. Jeoloji alanında kendini fazlasıyla ispatlayan S. Calvi

1926'da "Yukarı Rhein Jeoloji Cemiyeti Onursal Üyesi" olmuştur. Görev yaptığı üniversitesi adına dekan kimliğiyle 18 Ocak 1933'te III. Reich'in yani resmî ismi Alman İmparatorluğu olan Nasyonal Sosyalist Führer Devleti'nin kuruluşu etkinliğinde konuşma yapmıştır. Bu konuşmadan üç-dört ay sonra 1933 Nisan'ında Nasyonal Sosyalistler tarafından Yahudi kökenine sahip olduğu için üniversitedeki görevlerinden el çektirilmiştir. Bir ömür emek verdiği Heidelberg Üniversitesi'ndeki ders verme yetkisi elinden tamamen alınarak otuz iki yıllık emeği hiçe sayılarak, Nazilerin faşist politikalarını en derinden yaşamak zorunda kalmıştır. S. Calvi, her ne kadar daha önce Musevilikten Katolikliğe geçmiş olsa da Hitler'in Ari ırk kapsamına girmediği için önce Ordinaryüs unvanı iptal edilmiş, daha sonra da Heidelberg Onursal vatandaşlığı kaldırılmıştır (Mussgnug, 1998, s. 73-75; Namal, 2020; Aydoğan&Mahmutoğlu, 2018, s. 879).

Almanya'da 1933'te Hitler ekseninde ırkçı bir yönetim anlayışı hayat bulup ırkçılıkla binlerce meslek sahibi, eğitimci, akademisyen vb. Yahudiler meslekleri ellerinden alınarak hayattan koparılırken, Türkiye'de ise Atatürk önderliğinde eğitim başta olmak üzere her alanda inkılaplar yapılarak ülke ayağa kaldırılmak istenilmiştir. Özellikle eğitimin her aşamasına değer veren Atatürk 1924'te Samsun'da öğretmenler için şu ifadeleri kullanmıştı: "Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, muvaffakiyet için, en hakikî mürşit ilimdir, fendir. İlimin ve fennin haricinde mürşit aramak gaflettir, cehalettir, delâlettir" (Komisyon, 2006, s. 627). Atatürk'ün eğitim ve öğretim konusundaki çok fazla sözü ve önemli uygulamaları olmuştu. Çünkü O, Anadolu insanının en çağdaş ve en doğru eğitim ile öğretimi alması için mücadele etmiştir. Bu kapsamda kendini çağdaş sisteme entegre edemeyen İstanbul Darülfünunu lağvedilerek yerine Türk gençliği için "1933 Üniversite Reformu" ile Batı tarzı eğitim sistemini baz alan İstanbul Üniversitesi açılmıştır. Türkiye'de yükseköğretim alanında olumlu yönde keskin bir reform hareketi yaşanırken Almanya'da Hitler liderliğinde ırkçı faaliyetler yüzünden Museviler kamu görevlerinden el çektirilerek ölüm kamplarına sürüklenmiştir. Öyle ki alanında çok değerli Musevi bilim insanları ile Hitler'e muhalif akademisyenler, uzmanlar, sanatkârlar gibi kişiler statülerine bakılmaksızın canlarından, mallarından olmuşlar ve yurtlarından kovulmuşlardır. Yahudi bilim insanları ve aileleri için bu durum Almanya'da acımasız bir olaya neden olurken, Türk yükseköğretimi için olumlu bir olaya etki etmiştir. Çünkü "1933 Üniversite Reformu" ile ihtiyaç olan akademisyenler Nazilerin zulmüne uğrayan bu Yahudi bilim adamlarından karşılanmıştır. Ordinaryüs unvanına sahip değerli Alman bilim adamları Türkiye'ye gelerek mülteci ya da Haymatlos olarak modern Batı tarzı eğitim sistemini Türk yükseköğretime entegre etmişlerdir. Ayrıca Türk gençlerini yetiştirerek önemli çalışmalara imza atmışlardır (Dağlı, 2022, s. 361-365; Çolak, 2023, s. 44).

Jeolog Adolf Wurm, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Salomon-Calvi'yi anma etkinliğinde bir konuşma yapmıştır. Özellikle de Hitler'in akademik kıyımına uğrayan meslektaşları için şu ifadeleri dile getirmiştir:

"Salomon-Calvi 37 yıldır Heidelberg'de hocalığını sürdürmekteydi. Her ne kadar Hannover, Leipzig ve Münih Üniversitelerinden hatırı sayılı sayıda çağrı almış olsa da o, Ruperto-Carola'ya (Heidelberg Üniversitesine) sadık kalmayı tercih etti. Kendisini Heidelberg çevresinde mutlu hissetmekte ve hayatının geri kalan günlerini burada memleketinde geçirmeyi düşünmekteydi. Ancak bu amacı, Almanya'daki tedavisi imkânsız politik gelişmeler sonucu akim kaldı. Şans eseri, şahsi suçlamalarla karşılaşmadı. 1934 yılında, Ankara'daki Ziraat Yüksekokulundaki yeni görevine başlamak üzere, tam zamanında memleketini terk edebildi" (Bir, 2021, 341-345).

Hitler'in zulmüne uğrayan Alman bilim insanları "Yurt Dışındaki Alman Bilim Adamları Yardım Cemiyeti"nin önemli çabalarıyla İstanbul Üniversitesi başta olmak üzere

Türkiye'ye gelerek görev yapmışlardır. Bu akademisyenler sadece İstanbul'la sınırlı kalmamış, bazıları da bu kapsamda Ankara'da mülteci bilim insanı olarak görev almıştır. Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Jeoloji kürsüsü için Almanya'daki görevlerinden dışlanan ünlü yerbilimci W. Salomon Calvi önemli bir kazanım olmuştur. S. Calvi 1934 senesinde 66 yaşında iken Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Jeoloji Enstitüsü'nde görev almak üzere Ankara'ya gelmiştir. Almanya'da olduğu gibi, Ankara'da da Jeoloji Enstitüsünün yönetimini üzerine alarak önemli çalışmalar yapmıştır. İlk zamanlar derslerini Almanca olarak vermiş ders ve yayınlarının çevirilerini Türk asistanı tarafından yapılmıştır. S. Calvi'de diğer mülteci bilim insanları gibi zamanla derslerini Türkçe vermiş ve Türkçe ders kitapları ve makaleler yayınlamıştır (Cumhuriyet, 1935, s. 2; Çiftçi, 2008, s. 360).

Yer bilimci S. Calvi, Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde 1934-1936 eğitim öğretim yıllarında ders vermiştir. Ankara'daki görev süresinde S. Calvi'nin yardımcı hocalığını Hubert Kleinsorge isimli Alman jeolog üstlenmiştir. Jeolog Salomon-Calvi Ankara'da sadece ders vermemiş aynı zamanda genç Türk jeologların yetişmesi için emek harcamıştır. Bu kapsamda yerbilimi alanında Haydar Bağda ve Şevket Ahmet Birand gibi önemli Türk bilim insanlarının yetişmesine katkı vermiştir. Dr. Şevket Ahmet Birand, hocası S. Calvi'nin derslerini ve eserlerini tercüme ederek, bir nevi asistan gibi görev yapmıştır. Almanya'da Hitler zulmüne uğrayan S. Calvi'nin öğrencisi olan kütüphaneci Max Pfannenstiel'i 1938'de Ankara'ya getirtmiş ve Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde kütüphaneci olarak görev almasını sağlamıştır. Salomon-Calvi Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde ilk defa öğretilen derslerin kürsülerini açarak ders müfredatının zenginleşmesini sağlamıştır. Bu kapsamda şu dersleri vermiştir. (Şengör, 2021, s. 356; Çiftçi, 2008, s. 204-206):

- a. *“Arziyat ve Petrografiye Methal, Ziraat ve Orman talebesine, coğrafya mütehassıslarına, tabii ilimler alâkadarlarına (ilmi turab)’ın esasları*
- b. *Araziyat, Ziraat ve Orman talebesine, coğrafya mütehassıslarına, tabii ilimler alâkadarların*
- c. *Türkiye'nin maden hazinesi ve bunların iktisadi ehemmiyeti*
- d. *Küçük geolojial tatbikat*
- e. *İlerlemişler için ilmî çalışmalar*
- f. *Geological ve mineralogical Ekskürziyonlar”*

Salomon-Calvi Türkiye'ye geldikten sonra 1934-1935 yıllarında Ankara'dan başka İstanbul'da jeoloji dersleri vermesi istenilse de Ankara'daki yoğun çalışma programından dolayı bunu kabul edememiştir. Daha sonra da Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde iki yıl görev yaptıktan sonra 1936'da Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü'nde daha çok saha araştırması yapması için görevlendirilmiştir (Widmann, 1999, s. 144).

Türkiye'nin yer altındaki zenginliklerini ortaya çıkarmak ve bunlardan ülkeye katma değer kazandırmak için jeoloji kurumunun oluşturulmasını planlayan S. Calvi bu konu hakkında detaylı bir rapor yazmıştır. Bu çerçevede Anadolu'nun yer yapısı ve altındaki sıvı ve katı madenleri hakkında; *“Türkiye Cumhuriyet Jeoloji Kurumu Organizasyonunun Bir Zaruret Olduğunu Gösteren Esaslar”* başlıklı raporunda Anadolu'nun yer yapısı hakkında şunlardan bahsetmiştir (B.C.A.; 1936):

*“Şimdiye kadar Türkiye'de jeolojik araştırmalar bazı şahısların initiatiflerine veya tesadüfe bırakılmıştı. Fevkalade olan organizasyonunu hararetle takdir etmekte bulunduğum Eti-Bank Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü yalnız faydeli maden ocaklarının tetkik ile iştigal etmektedir. Geriye kalan birçok jeolojik mesail, hal edildiği takdirde, memleket için birçok para tasarrufunu*

mucip olacağı gibi memlekete doğrudan doğruya da para getirebilecektir. Bu meselelerden burada çok kısa bahsedeceğim. Merkezi Anadolu yaylasının büyük bir kısmı halen sulanamamaktadır; çünkü ne kış yağmurları depo edilmekte ne de sızma suretiyle aşağılarda toplanmış sulardan istifade edilmektedir. Tab edilmekte bulunan (Ankara'nın Su Vaziyeti) ve (Anadolu Ovası) isimli iki eserimde büyük miktarda yeraltı suyunun mevcudiyetini ve bunun ehemmiyetsiz olmayan bir kısmının artezyen suyu verebilecek bir tazyik altında bulunmakta olduğunu gösterdim. O halde bu suyu almak için sondajlar yapılmalıdır. Kezalik baraj yerlerinin esaslı bir surette tayini için dikkatli jeolojik bir araştırma yapmaya ihtiyaç vardır. Konya ovasının çok büyük bir kısmının su ile teçhiz ve Ankara ovasının da meyve ve sebze bahçelerine tahvil edilebileceğini zannediyorum.

Jeolojik araştırmaların ikinci en mühim noktası da tam zamanında şimendifer yolları, köprü ve tünel inşaatı ile büyük ve ağır binaların yapılacakları yerlerin intihabı gibi hususlarda doğru bir fikir vermesidir. Tam jeolojik bir araştırma yapılmadığı takdirde her sene milyonlarca Türk Lirasını ziyana uğratabilecek hatalar yapılacaktır.

Türkiye şimdiye kadar çok az istifade edilmiş sıhhi maden suları menbalarıyla doludur. Bir jeoloji kurumu bunları tetkik ile faideli şekle sokacaktır. Mesela ilkbaharda Yalova'da tarafımdan yapılan araştırmalar orada tababet bakımından çok kıymetli olan ve şimdiye kadar Şarkta mevcudu olmayan (Fango hamamları) yapılabileceği neticesini vermiştir. Sık sık vukua gelen zelzelelerle birçok zararları mucip olmaktadır. Zelzele sahasındaki jeolojik bir araştırma yeni inşaatın hangi yerlerde yapılacağını ve hangi yerlerde yapılamayacağını bize gösterecektir.

Bir memleketin jeolojik yollarda araştırılması harp esnasında askeri müdafaa bakımından büyük bir ehemmiyeti haizdir. Aşağıda vazı imzanın iştirakiyle tesis edilmiş harp jeolojisi (Kriegs-Geologie) kurumu büyük harpte Belçika'dan Irak'a, Danimarka hudutlarından Yukarı İtalya'ya kadar olan bütün sahalarda harp jeologları (Kriegs-GeologenStaebe) na malikti. Her ne kadar bu harbin neticesini değiştirmede ise de Türkiye ile Almanya'nın kahramanca müdafaaasına mesnet olmuştur.

Memlekette yapılacak olan jeolojik araştırmalarla muhakkak surette yeni toprak hazineleri bulunacaktır. Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü daha birçok seneler malum olan toprak defineleriyle meşgul olacaktır. Fakat 935 senesi Mart-Nisan aylarındaki bir seyahatte Vazu imza kabili istimlak (Bauxit) ve (Trass) ların mevcudiyetine delil olan emareler bulmuş fakat bunlar üzerinde durarak meşgul olamamıştır. Yukarıda ismi geçen bu iki maden ocağının tahakkuku halinde Türkiye; tayyareler ve çimento için kendi hudutları içinde hammadde istihsal edebilecek demektir.

Bu, memleketin jeolojik yollarla araştırılmasını zaruri kılan esaslardan yalnız bir kısmıdır. Şunu da söylemeyi muvafık buluyorum. Böyle bir jeoloji kurumunun tesisi biraz para ile olacaktır; tahminen Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü'nün sarfına mezun bulunduğu paranın yirmide bir kısmından biraz fazlacadır yani yuvarlak hesap 36000 Türk Lirasıdır. Fakat böyle bir kurumun vücuda getirilmesi daha fazla masrafı mucip olacaktır. Yapılacak inşaat yerlerinin intihabı esaslı bir araştırma neticesi yapılmayacağından her sene diğer memleketlerde olduğu gibi burada da milyonlarca para hiçbir faide temin etmeden sarf edilmeye mahkum kalacaktır. Fakat ihtiyaç halinde derhal böyle bir teşkilat vücuda getirmek kabil değildir. Yalnız jeolojik araştırmalarla elde edilecek yer altı suları Türkiye'ye harpsiz birkaç vilayet fethini temin edecektir.

Son olarak, Türkiye'nin jeoloji sahasında ilerisi için faaliyet gösterecek gençlerin hemen tamamıyla mefkut bulunmasının da nazarı itibare alınması lazım geldiğini burada söylemek isterim. Maden mühendislerinden sarfınazar Türkiye'de kullanılabilir jeologların adedi parmakla sayılabilecek kadar azdır. Dünyada bütün bu çeşit jeoloji kurumları yüksek mekteplerde olduğu gibi yalnız nazari değil ameli olarak jeoloji meseleleri üzerinde genç jeologları yetiştiren bir üretim yeri hizmeti ifa etmişlerdir" (B.C.A.; 1936).

Yukarıdaki rapor göz önüne alınca yer bilimci S. Calvi Anadolu'yu detaylıca gezmiş, uzun araştırma gezileri sayesinde Türkiye'nin keşfedilmemiş sahalarında

çalışmalar yapmıştır. Maden Tetkik Araştırma'nın de desteği ile Türkiye'de uygun bir araştırma alanı elde eden S. Calvi yaşlı bedeni ile dinlenmeden ve yorulma nedir bilmeden alan çalışmaları ile çok önemli yayınlara imza atmıştır. Anadolu coğrafyasındaki fay hatları, petrol havzaları, yer altı suları ve termal sular konusunda yayın kataloğu hazırlayarak yeni araştırmacılara rehberlik yapmıştır. Ayrıca yerin altındaki bu hazinelerin gün yüzüne çıkması ve ülke ekonomisine katkı sunması için girişimlerde bulunmuştur (Cumhuriyet, 1936, s. 1; Cumhuriyet, 1944, s. 1).

Haksöz gazetesinde S. Calvi; *"Uzun sakalları, ütüsüz pantolonu, dizlerine kadar inen gömleğiyle derbeder görünen bu yaşlı profesör gelir gelmez ilk işi Türkiye'yi dolaşmak oldu"* şeklinde betimlenmişti. (Haksöz Haber, 2020, s. 1). Yerbilimci yaşlı S. Calvi, Anadolu coğrafyasının altındaki zenginliği keşfetmek için dağları, bayırları, ovaları ve vadileri karış karış gezmiştir. Bu araştırma gezilerinde sadece yerin atındaki zenginlikleri değil yerin üstünde keşfedilmeyi bekleyen doğal oluşumları da gün yüzüne çıkarmıştır. Bu kapsamda Nevşehir, Kütahya ve Niğde bölgelerinde yer üstü oluşumları inceleme imkânı bulmuştur. Ankara'da su kaynakları için saha çalışması yapmış ve projeler geliştirmiştir. 1936 yılında yayınladığı *"Türkiye Cumhuriyetinde Jeolojik Görünümler"* isimli eserinin ön sözünde; *"bir yıl içinde Anadolu ve Ege'de on üç bin kilometre yol kat ettiğini"* ifade etmiştir (Calvi, 1936, s. 3). Anadolu coğrafyasında Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde çok sayıda yabancı gezgin araştırma ve inceleme seyahatleri düzenleyerek Türkiye'nin yeraltı ve yer altı özellikleri ile zenginliklerinin filmini fotokopisini çekmişlerdir (Turan, 2020, s. 561).

Seramik ve fayans yapımında önemli rezervlere sahip olan Kütahya ve çevresi bu nedenle S. Calvi için bir araştırma sahası haline gelmiştir. Toprağın üstündeki bu maddenin seramik, fayans ve çini malzemesi olarak işlenerek ülke ekonomisine kazandırılması için çalışma yapmış ve yurt dışında Almanya'daki örneklerle kıyaslayarak tanıtılması için raporlar kaleme almıştır. İç Anadolu bölgesindeki özellikle de Nevşehir'deki Peribacalarını ilk o fark etmiş, burayı volkanik patlamalardan bağımsız olarak değerlendirmiş ve tersiyerin pliyoseninde oluşmasının mümkün olduğunu savunmuştur. Peribacaları üzerine yaptığı incelemesinde ise, Kütahya ve Niğde civarında bu yapılara denk geldiğini, bu yapıların volkan tüflerinden oluştuğunu belirtmişse de koni benzeri şekillerin oluşmasında etkili olan kuvvetin ne olduğunu açıklayamamış, ama sadece rüzgârlar yolu ile bu şekillerin mümkün olamayacağını düşünmüştür. Jeologların ve coğrafyacıların bir araya gelerek yapacakları çalışmalarla bu oluşumların gerçek nedeninin anlaşılabileceğini ifade etmiştir. Ayrıca bu konuda yazılmış başka bir esere denk gelmediğini de belirtmiştir (Calvi, 1936, s. 5).

## 2. S. Calvi'nin Deprem Çalışmaları

Anadolu coğrafyasının jeolojik olarak genç ve hareketli bir yapıda olduğunu bilen S. Calvi yer bilimci olarak deprem konusu üzerine de çalışmalar yürütmüştür. Deprem konusunda sadece akademik olarak çalışmalar yapmamış, ihtiyaç duyuldukça devletin yetkili kurumlarına raporlar hazırlamıştır. Bu kapsamda kanun tasarısı niteliğindeki raporu olan *"Yer Sarsıntıları Hakkında Bir Kanun Kabulüne Müteallik Layiha ve Yer Sarsıntılarından Mütevellit Zararlarını Tenkisine Ait Kanun Projesi"* isimli çalışmasını 22 Ocak 1939 tarihinde hükümete sunmuştur. Yer sarsıntıları başlık çalışmasında Anadolu'nun 17/1. derecede fay sahasında olduğunu (yani yıkım gücü yüksek olan) ve depremin yıkıcı etkilerine karşı alınacak önlemler konusunda bilgiler aktarmıştır. 1939 tarihli raporunda yüksek riskli bölge olarak detaylıca belirttiği Erzincan'da 7.9 ölçeğinde Cumhuriyet Türkiye'sinin yıkıcı depremi yaşanmıştır. (Dağlı, 2022, s. 362).

W. Salomon Calvi ve Dr. H. Kleinsorge, Kırşehir'de 19 Nisan 1938'de meydana gelen depremle ilgili çalışma hazırlamışlar ve bu rapor Maden Tetkik Araştırma Enstitüsü tarafından 1940'da yayınlanmıştır. W. Salomon Calvi ve yardımcısı deprem sonrası sahanın jeolojik durumu ortaya çıkarılarak yeni yerleşim yerlerinin etüt çalışması ve yapılması planlanan evlerin malzemesi konusunda ekstra raporlar sunmuşlardır. 1940 yılındaki "Türkiye'deki Zelzelelere Dair Mütteallik Etüdler" isimli çalışmasında şunlara dikkat çekmiştir: "Erzincan son 1000 sene zarfında 16 kere yıkılmıştır. Her yıkılışından sonra gerekli tedbirler alınmamıştır. Erzincan'daki depreme benzer bir deprem Ege bölgesi ve diğer Anadolu kentleri de deprem konusunda tehlike sinyali verdiği dair bilgiler sunmuştur." Salomon Calvi raporunun devamında ise; "meselenin memleket bakımından mühim olan ciheti ileride insan ve mal kayıplarının nasıl önüne geçilebileceğidir. Zelzelelerin biteceğini zannetmek hata olur; bunların daha binlerce sene zaman zaman zaman tekerrür edeceğinde şüphe yoktur", diyerek raporunu tamamlamıştır (Calvi, 1940a, s. 26).

Salomon Calvi, deprem konusunda Anadolu'da yaptığı saha çalışmalarını üç başlıkta toplamıştır:

- Can ve mal kayıplarının yoğun olmasının en büyük sebebi kötü inşa yapısı ve kullanılan kalitesiz malzeme yapısının etkisi,
- Depremın yıkıcı etkisinin bir diğer sebebi de Anadolu'da evlerin çoğu kaya zeminlerin üzerine değil de yumuşak zemine inşa edilmesi yani yanlış zemin seçim etkisi,
- Diğer yıkıcı etkinin sebebi ise, köyler başta olmak üzere Anadolu coğrafyasının bilinçsizce imara açılması ve tehlikeli fay hatlarına yapılaşma etkisidir şeklinde başlıklandırmıştır (Calvi, 1940, s. 27). Yukarıdaki bilgileri göz önünde alınca 1999 Düzce depremini Salomon Calvi 1940 tarihinde yazdığı raporunda ön görmüştür.

Şevket Süreyya Aydemir, İktisat Vekâleti'ne bağlı Sanayi Tetkik Heyeti Başkanlığında 1939'da göreve başlamış ve W. Salomon Calvi'nin 1940'da yayınladığı "Türkiye'deki Zelzelelere Mütteallik Etüdler" konulu çalışmasını okuma ve incele imkânı bulmuştur. Raporu okuduğunu ve korkarak irkildiğini, bu raporda yazılanların gerçekleşme ihtimalinin dahi ülke yöneticilerinin uykularını kaçıracağını ifade etmiştir. Ş. Aydemir Salomon Calvi'nin raporundan şu bilgileri aktarmıştır:

"İstikbalde zelzele hasaratını azaltmak arzu edildiği takdirde, birinci derecede ehemmiyeti haiz zelzele muntakaları için bir kanun kabul edilerek binaların inşası, temellerin intihabı, tesis ve imar edilecek mevkiilerin seçilmesi hususunda tedbirler ittihazı icab eder. Bu meyanda zelzelelere maruz Japonya, İtalya, Kaliforniya ve Güney Amerika'nın batı kısımları gibi memleketlerde elde edilen tecrübeleri nazari itibara almak ve bunları Türkiye'nin hususi jeolojik, iklim ve iktisadi vaziyetlerine intibak ettirmek lüzumlu olacaktır" (Haksöz Haber, 2020, s. 3).

Şevket Süreyya Aydemir, emekli olduktan sonra gazetelerde köşe yazısı yazmaya ağırlık vermiş ve 1971'de Bingöl'de 6.8 şiddetindeki depremde yüzlerce kişinin ölmesinin ardından "Cumhuriyet" gazetesinde W. Salomon Calvi'nin hayatı ve deprem üzerine olan çalışmaları hakkında bilgi vermiştir. Atatürk döneminde Ankara'ya gelen mülteci Yahudi yer bilimci Salomon Calvi'yi okuyuculara tanıtarak, devletin yetkili kurumlarının S. Calvi'nin Anadolu coğrafyasında deprem konusunda çalışmalarını incelemesini tavsiye etmiştir. Şevket Süreyya Aydemir köşe yazı hakkında hafızaları şu ifadelerle canlandırmaya çalışmıştır:

"Bu rapor devlette vardır. Bunlardan parçalar naklederek, bugün en tehlikeli sahalarda yerleşmiş olan bütün vatandaşlarımızı tedirgin etmek istemem. Ama Salomon Kalvi'nin o kadar açık, o kadar kesin olarak üstünde durduğu bir bölge veya şehir üzerinde bir şeyler yazmaktan kendimi alamayacağım. Çünkü bu bölge ve şehirden her geçişimde, bir taraftan Salomon Kalvi'yi hatırlarım bir taraftan da oradaki gamsız, gözü kapalı ve sahipsiz yerleşme hareketine bakarak



ürperirim. Tanrı saklasın. Fakat Tanrı da evvela tedbirinizi alın demiştir herhalde. Bu bölge İzmit bölgesidir. Bu şehir İzmit şehridir” (Cumhuriyet, Aydemir, 1971, s. 4).

W. S. Calvi'nin İzmit-Kocaeli bölgesi için yerleşim sahalarının çok riskli olduğunu ve kullanılan yapı malzemelerinin yetersiz olduğunu beyan ettiği 1940 tarihli raporundaki uyarılar dikkate alınmamış ve 1999 İzmit depremin yıkıcı sonuçlarında Türkiye ezilmiştir. Görüldüğü üzere S. Calvi gibi mülteci bilim insanlarının çalışmaları o kadar değerli ve önemli olmuş ki, yazdıkları raporların, çalışmaların yıllar sonrasında dahi etkileri canlılığını korumuştur.

“Türkiye'nin Teknotik Yapısı Konusunda Almanca Tezin Bir Hüülâsası”, adlı eserinde W. Salomon-Calvi Anadolu coğrafyası için bir yer bilimci olarak şu benzetmeyi yapmıştır: “İşte görüldüğü ki, tarihşinas için o kadar eski görünen bütün bu memleket, jeolog için genç ve hâlâ tahavvül etmekte berdevamdır.” Ona göre Anadolu'nun tarihçiler için çok eski bir bölge olduğunu fakat jeologlar için çok genç ve dinamik bir coğrafyaya sahip olduğunu dile getirmiştir (Calvi, 1940b, s. 9).

### 3. S. Calvi'nin Kaplıcalar ve Mineralli Sular Hakkında Çalışmaları

Salomon Calvi Türkiye'deki görevinde ilk saha araştırmalarına görev yaptığı şehir olan Ankara'dan başlamıştır. Ankara'nın yer altı ve yer üstü suları konusunda yaptığı çalışmalar sırasında Cumhuriyet gazetesi yazarı Yunus Nadi Abaloğlu bu konu hakkında Jeoloji hocası Ord. Prof. Dr. Salomon Calvi'ye Mayıs ayının 1935'inde bir mektup yollamıştır. Mektubunda konu hakkında şunlardan bahsetmiştir:

“Sayın Prof. S. Calvi, Türkiye coğrafyasının su meselesi ile çok alakadar bulunuyorum ve Ankara havalisine dair birçok makaleler yazdım. Kuşvetle zannettiğim gibi Ankara'da su birikintileri varsa, bu evvela hükümet merkezimiz için ikinci derecede de memleketimizi geniş ovaları için büyük ehemmiyeti haizdir. Bu sebeple mesele hakkında mütehasıs sıfatı olarak sizin mütalaanızı öğrenmek istiyorum. Teşekkürlerimi ve saygılarımın kabulünü rica ederim” (Abaloğlu, 1935, s. 1).

Ord. Prof. Dr. Salomon Calvi ise almış olduğu mektuba şu cevabı vermiştir:

“Sayın Bay Yunus Nadi, mektubunuzu aldım. Birkaç aydır Ankara sularına dair hazırladığım bir muhtırayı bitirdim. Fevkalade mükemmel teknikle yapılmış Koşunlar ve Çubuk inşaatı sayesinde Ankara uzun müddet kafi miktar suya sahip olacaktır. Suyun miktarı bol fakat cinsi iyi değildir. İçinde fazla miktarda kireç vardır. Bu evler için fena olduğu gibi çeşitli fabrikalar ve Sihat Enstitüsü için suyun kirecini izale etmek için büyük masraflara mecbur etmektedir. Anadolu'nun ihmal edilmeyecek çorak aksamını ziraate elverişli hale getirebilmek kabildir denilebilir. Görüyorsunuz ki düşüncelerimiz aynı siz fevkalade sezışinizle ben sabırla yaptığım fenni araştırmalar sayesinde aynı neticeye varmış bulunuyoruz. Çok derin saygılarımın kabulünü rica ederim” (Abaloğlu, 1935, s. 2).

Jeoloji profesörü S. Calvi, yer incelemeleri için Türkiye'de araştırma ve inceleme seyahatleri yapmış ve gözlemleri sonucunda “Anadolu'da yüzlerce, belki binlerce ılıca vardır” demiştir. Yeraltındaki mineralli suların sağlıklı sular olduğunu işaret ederek, Anadolu halkının bu sulardan şifa bulması için gerekli laboratuvar incelemelerinin yapılması için ilgili kurumlara rapor sunmuştur. Daha sonra ise bu raporunu yardımcısı H. Kleinsorge ile bilimsel mecralarda duyurmak ve dikkat çekmek için “Türkiye Maden Suları ve Ilıcaları Hakkında Jeolojik ve Kimyevî Tedkikler” konusunda araştırma makalesi yazmıştır (Calvi, 1940c). S. Calvi ileri yaşına rağmen Anadolu'yu karış karış gezerek yer altındaki sıcak suların kullanıma açılması için yoğun çalışma yapmıştır. Bu kapsamda aynı yıl “Türkiye'nin Maden Suları İle Kaplıcaları ve Gölleri Hakkında Yeni Tetkikler” çalışması ile varsayımlarını sağlam zemine oturtmaya çalışmıştır. Yaşadığı şehir olan Ankara'da

yeraltı suları hakkında araştırma yapmış ve kaplıcalar konusunda "Ankara'nın Dört Kaplıcası" adında önemli bir bilimsel yayın ortaya koymuştur. Yer altındaki sıcak ve soğuk suları şifalı, içilebilir, kimyevi ve ısınma gibi gruplara ayırarak Türkiye için katma değer elde etmek için özverili çalışmalara imza atmıştır (Calvi, 1940d).

Suyun insan hayatı için ne kadar önemli olduğunu bilen S. Calvi, saha araştırmalarına devam ederek "Merkezi Anadolu Ovalarının Jeolojik ve Hidrolojik Müşahedeleri Hakkında" çalışmasını Almanca ve Türkçe olarak kaleme almıştır (Calvi, 1940e). Anadolu'da 1941 yılında yaptığı araştırma gezilerinden aldığı su numuneleri ile Avrupa'daki su örneklerini karşılaştırma imkânı bulmuş ve bu konuda; "Avrupa Şifalı Su Kaynaklarının Türkiye'de Emsalleri Var mı?" isimli çalışması ile Anadolu'daki suların mineral bakımından daha değerli olduğunu ortaya koyan analizler yapmıştır (Calvi, 1940f, s. 594-601). Anadolu coğrafyasının bir jeolog için bir hazine olduğunu gören S. Calvi, "ABD'deki Georgia (Wami Springs) Banyoları Şeklinde Türkiye'de de Sıcak Banyolar Tesis Etmek Kabil mi?" konulu detaylı analiz çalışmasını yazmıştır (Calvi, 1941a, s. 181-185) Ayrıca "Karlsbad-Mühlbrunnen Maden Suyuna Kimyevi Bakımdan Çok Benzeyen Düzce-Derdin (Bolu Vilayeti) Maden Suyu Membası" başlıklı makalesi ile bu hazineleri ortaya çıkarmayı amaçlamıştır (Calvi, 1941b, s. 29-32). Atatürk de 1918'de böbrek tedavisi için Karlsbad'daki kaplıcalara şifa aramak için gitmişti ve o zamanlar Anadolu'daki kaplıcaların yeterince keşfedilmediği bu değerli örnekle ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin yer altındaki doğal zenginliklerini yeryüzüne çıkarmak için ileri yaşına rağmen durmadan araştırma gezileri yapmıştır. Maden Tetkik Arama Enstitüsü'nün kurum olarak desteğini alan S. Calvi, "Ziraat Vekaleti Vasıtası ile Akay İdaresine Tevdi Olunmak Üzere Yalova Sıcak Su Membaları Üzerine" isimli çalışma ile sağlık açısından faydalı sular olduğuna dikkat çekmiştir. Yer altı suları konusundaki saha çalışmalarını tamamladığı "Orta Anadolu'daki Bazı Tuz Gölleri" hakkındaki yayını ise Ankara'da vefat ettikten sonra basılmıştır (Calvi, 1947).

S. Calvi 66 yaşındayken 1934 yılında geldiği Türkiye'deki çalışmalarında kendi gözlemlerine, Maden Tetkik Araştırma'daki uzman arkadaşlarının daha önceki çalışmalarına ve jeoloji konusunda yapılmış önemli çalışmalara dayanarak yayınlar yapmıştır. Bir bölgede yaşanan depremi giderek haftalarca yerinde incelemiş, bilgi aldığı sıcak su termallerini ileri yaşına rağmen gidip görmüş, incelemiş ve yayınlarını bu veriler ışığında ortaya koymaya çalışmıştır. Türk halkının İslam inancı gereğince beden ve çevre temizliğine önem verildiğini bildiği için eski Roma hamamlarının kullanılır hale gelmesi için yayın ve saha araştırması yaparak Anadolu halkının faydalanması için çaba sarf etmiştir (Calvi, 1940b).

Mülteci Alman yer bilimci hakkında önemli araştırmalar yapan Adolf Wurm, S. Calvi'nin Anadolu'daki faaliyetleri konusunda özetle şu bilgileri vermiştir: "Hayatının son bölümünü Türkiye'de ön Asya yarımadasında geçirdi ve burada cazip bir çalışma sahası ona kapılarını açtı. Uzun seyahatlerle Anadolu'nun büyük ve henüz az keşfedilmiş kısımlarını tanıma fırsatı buldu. Burası ona pek çok yeni cazip problemler sundu ve o ilerlemiş yaşına rağmen durup dinlenmek bilmeyen çalışma hırsıyla derhal bunlar üzerinde çalışmalara başladı. Yayınlarının pek çok sayıda oluşu bunun en kesin kanıtlarıdır. Türkiye'deki su kaynaklarının bir kataloğu, bir deprem kataloğu, ılıca kaynaklarının bir kataloğu yayınladıkları arasındadır. Kuzey Anadolu'da petrol araştırmaları yaptı. Her yerde araştırmasının bilimsel sonuçlarını memleket içinde uygulamada yararlanılabilir hale getirmeye çalıştı, ölümünden önceki son haftalara kadar yorulmak nedir bilmeksizin çalışmaya devam ediyordu" (Wurm, 1950, s. 141-146).

Jeolog S. Calvi, Anadolu'da çok cazip bir çalışma sahası bulmuş, haftalarca süren araştırma ve inceleme gezileri ile Türkiye'deki yeraltı - yerüstündeki zenginlikleri ortaya çıkararak bunları bilimsel yayınlarla kanıtlamıştır. İleri yaşına rağmen Türkiye'de vefat

edinceye kadar 37 bilimsel yayına imza atarak, birçok çalışmanın öncüsü olarak genç araştırmacılara kılavuz olmuştur. S. Calvi'nin bu çalışmaları Türkiye'deki yeraltı-yerüstü su havzaları, yer sarsıntılarına bağlı olarak depremler, petrol kaynakları ve kaplıcalar, olarak kategorize edilmiştir (Wurm, 1950, s. 144).

S. Calvi, mülteci bir Alman jeolog olarak 1934'te geldiği Ankara'da 15 Temmuz 1941'de vefat etmiş ve Cebeci mezarlığına defnedilmiştir. Hükümetin düzenlediği cenaze törenine öğrencileri, mesai arkadaşları, sevenleri ve hükümet yetkilileri katılarak Anadolu için son nefesini vermiş Salomon-Calvi'ye son vazifelerini yapmışlardır (Ulus, 1941, s. 3; Çiftçi, 2008, s. 360).

### **Prof. W. Salomon Calvi'nin Türkiye'deki Yayınlarından Bazıları Şunlardır:**

1. *Türkiye Cumhuriyetinde Jeolojik Görünümler 1, Ankara'nın Su Vaziyeti, çev. Şevket Ahmed Birand, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü, İstanbul 1936.*
2. *Türkiye Cumhuriyetinde Jeolojik Görünümler 2, Samsun ve Sinop Çevresindeki Tektonik Görünümler, çev. Şevket Ahmed Birand, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü, İstanbul 1936.*
3. *Türkiye Cumhuriyetinde Jeolojik Görünümler 3, Boyabad'ın Tertiaer Çukuru ve Boyabad'la Sinop (Karadeniz) Arasındaki Tebeşir Dağları, çev. Şevket Ahmed Birand, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü, İstanbul 1936.*
4. *Türkiye Cumhuriyetinde Jeolojik Görünümler 4, Sinop'un Cenubundaki Tebeşir Dağları Üzerinde Yeni Görüşler, çev. Şevket Ahmed Birand, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü, İstanbul 1936.*
5. *Türkiye Cumhuriyetinde Jeolojik Görünümler 5, Mersin Civarındaki Toroslarda Genç Yükselmeler, çev. Nafiz İlgüz, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü, İstanbul 1936.*
6. *Türkiye Cumhuriyetinde Jeolojik Görünümler. 6, Kütahya Civarındaki Kaolin Teşekküllü ve Silisleşme Hadiseleri Hakkında, çev. Nafiz İlgüz, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü, İstanbul 1936.* 7. *Türkiye Cumhuriyetinde Jeolojik Görünümler 7, Anadolu'da Mahruti Tecezzi Şekilleri, çev. Nafiz İlgüz, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü, İstanbul 1936.*
8. *Türkiye Cumhuriyetinde Jeolojik Görünümler 8, Anadolu Ovalarının Teşekküllü, çev. Şevket Ahmed Birand, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü, İstanbul 1936.*
9. *Türkiye Cumhuriyetinde Jeolojik Görünümler 9, Tonal Hattının Anadolu İçlerine Kadar Devamı, çev. Haydar Bağda, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü, İstanbul 1937.*
10. *Kayseri Vilayetinin Su Vaziyeti ve Bugünkü Durumunun Islahı İçin Ameli Teklifler, çev. Enver Kurtoğlu, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Yayınları, Ankara 1938.*
11. *"Boyabat-Sinop Arasındaki Dağlara Ait Jeolojik Taslak", Sinop (31), 1938, s. 1-3.*
12. *Türkiye'de Zelzelelere Müteallik Etüdler, Maden Tetkik Arama Enstitüsü Yayınları, Ankara 1940.*
13. *"Erzincan Yer Sarsıntıları", Maden Tetkik Arama Enstitüsü Mecmuası, 1/18, II. Kanun 1940, s. 25-29.*
14. *"Anadolu'nun Tektonik Bünyesi Hakkındaki Almanca Tezin Bir Hülasası", Maden Tetkik Arama Enstitüsü Mecmuası, sayı 1/18, 1940, s. 30-40.*
15. *"Kurze Übersicht über den tektonischen Bau anatoliens", Maden Tetkik Arama Enstitüsü Mecmuası, 1/18, 1940, s. 35-74.*
16. *"20 Şubat 1940 Tarihinde Erciyes'te Vuku Bulan Yer Sarsıntısı", Maden Tetkik Arama Enstitüsü Mecmuası, 2/19, 1940, s. 180-184.*

17. "Merkezi Anadolu Ovalarının Jeolojik ve Hidrojeolojik Müşahedeleri Hakkındaki Almanca Makalenin Hülasası", Maden Tetkik Arama Enstitüsü Mecmuası, 2/19, 1940, s. 184-185. (Hubert Kleinsorge ile birlikte).
18. "Geologische und hydrologische Beobachtungen über zentral anatolische Ova", Maden Tetkik Arama Enstitüsü Mecmuası, 2/19, 1940, s. 186-211, (Hubert Kleinsorge ile birlikte).
19. "Ankara Civarında Jeolojik Geziler: I - Cenup ve Cenubu Garbi", II-Garp ve Şimal", Maden Tetkik Arama Enstitüsü Mecmuası, 3/20, 1940, s. 380-400 (Hubert Kleinsorge ile birlikte).
20. "Ankara'nın Dört Kaplıcası", Maden Tetkik Arama Enstitüsü Mecmuası, 4/21, 1940, s. 594-601.
21. "Ankara-Taşpınar-Lüdümlü", Maden Tetkik Arama Enstitüsü Mecmuası, 3/20, 1940, s. 383-386 (Hubert Kleinsorge ile birlikte).
22. "Türkiye Maden Suları ve Ilcaları Hakkında Jeolojik ve Kimyevî Tedkikler, çev. Hamdi Dileourgun, Türk Hıyjen ve Tecrübi Biyoloji Dergisi, 1/3, 1940, s. 7-40. (Hubert Kleinsorge ile birlikte).
23. "Karlsbad-Mühlbrunnen Maden Suyu'na Kimyevi Bakımdan Çok Benzeyen Düzce-Derdin (Bolu Vilayeti) Maden Suyu Menbaası", Maden Tetkik Arama Enstitüsü Mecmuası, 2/23, 1941, s. 192-197.
24. "Birleşik Amerika'daki Georgia (Wami Springs) Banyoları Şeklinde Türkiye'de de Sıcak Banyolar Tesis Etmek Kabil mi?", Maden Tetkik Arama Enstitüsü Mecmuası, 3/24, 1941, s. 353360.
25. "Ziraat Vekaleti Vasıtası ile Akay İdaresine Tevdi Olunmak Üzere Yalova Sıcak Su Membaları Üzerine Rapor, Medikal ve Hidroklimatoloji Yıllığı, c. 2, 1962, s. 105-108.
26. "Orta Anadolu'da Bazı Tuz Göllerinde Yapılmış Olan Tetkikata Ait Rapor", İstanbul 1947 (Salomon-Calvi'nin ölümünden sonra H.Kleinsorge ve Ekrem Necmi İnel tarafından yayınlanmıştır)." (Kadıoğlu, 2008, s. 194-197).

## Sonuç

Atatürk önderliğinde Cumhuriyet Türkiye'sinde çok önemli yenilikler yapılmıştır. Bu inkılaplardan en değerlisi ise eğitim ve bilim üzerine olan adımlar olmuştur. Çağdaş bilimi yakalamak için 1933'te Üniversite Reformu ile Darülfünûn kapatılarak yerine İstanbul Üniversitesi açılmıştır. Bu kapsamda bilim dört duvar arasında aletlerle yapılan eylem olmaktan çıkarılmaya çalışılmış ve bilimde özgür düşünce ortamı için Atatürk tarafından gerekli destekler sağlanmıştır. Ülke gençliğinin en iyi eğitimci rehberlerle yol alması için dünyaca ünlü akademisyenlerin İstanbul Üniversitesi olmak üzere yüksek eğitim kurumlarında görev yapmaları için çok fazla özveride bulunulmuştur. 1930'lu yılların Türkiye'sinde bilim için atılan fedakârlık adımları Ord. Prof. Salomon-Calvi gibi bilim insanların rehberliğinde Türkiye'de jeoloji biliminin temellerinin atılması sağlanmıştır.

Almanya'da Hitler'in faşist zulmüne uğrayan dünyaca ünlü yer bilimci/jeolog Ord. Prof. Dr. Salomon-Calvi'ye 1934 yılında yaşam ve çalışma hakkı tanıyan Türkiye Cumhuriyeti kapılarını açmıştı. Ankara'da Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde göreve başlamış ve kısa sürede Ziraat Bakanlığı emrinde uzman olarak görevlendirilmiştir. 22 Haziran 1935'te kurulan Türkiye'nin en önemli araştırma kurumu olan Maden Tetkik Araştırma Enstitüsü'ne değerli katkılar sunarak büyümesinde etkin olmuştur. Maden Tetkik Araştırma'nın desteğini arkasına alarak jeoloji alanında bakir olan Anadolu coğrafyasında hazine değerinde keşiflere imza atmıştır. Türkiye jeolojisi için yerin altındaki zenginlikleri

gün yüzüne çıkarmak ve ülkeye katma değer kazandırmak için çalışmalar yaparak önemli yayınlar ile raporlar hazırlamıştır.

Özellikle de termal suların önemini ortaya çıkarmış ve Avrupa'daki minareli sular ile karşılaştırma yaparak bu doğal zenginliği dünyaya tanıtmaya çalışmıştır. Salomon-Calvi, mineralli suların-kaplıcaların Türkiye Cumhuriyeti'ne katma değer kazandırmak ve Anadolu halkının faydalanması için önemli çalışmalara imza atmıştır. Ülkenin kuzeyinden güneyine, batısından doğusuna kadar giderek araştırma ve incelemeler yaparak şifalı suların dünyadaki ılıcalardan geri kalan özelliğinin olmadığını hatta daha değerli olduğunu savunarak bilim elçisi gibi görev yapmıştır. Genç Cumhuriyet Türkiye'sinin ileriye koşması için ihtiyaç olan jeoloji biliminin inceliklerini bilgi ve birikimiyle Türk devletinin hizmetine sunmuştur. Anadolu'nun kalkındırılması ihtiyaç duyulan baraj, liman, yol ve büyük yapıların inşa edilebilmesinde çok önem taşıyan jeolojik etütlerin yapılabilmesi için büyük bir gayret ortaya koymuştur.

Yer bilimci Salomon-Calvi Anadolu coğrafyasına yaptığı incelemeler neticesinde Türkiye'nin canlı deprem kuşağında olduğunu gözlemleyerek raporlar hazırlamıştır. Bu konu hakkında dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye deprem ve fay hatları konusunda alınması gereken önlemleri içeren detaylı bir rapor sunmuştur. Fay hatları ile depremin yıkıcı etkisinin en aza indirilmesi için çalışmalar yapmış ve seminerler sunarak makaleler kaleme almıştır. 1940 yılında kaleme aldığı raporunda İzmit ve çevresinde yerleşimin büyük risk olduğunu yapılacaksa da konut malzemesinin ona göre kullanılması gerektiğini yazmıştır. Mülteci Alman bilim insanı jeolog Salomon-Calvi'nin 1940 senesinde kaleme aldığı rapor yetkililerce dikkate alınmamıştır.

Üniversite Reformu kapsamında Türkiye'ye gelen mülteci Alman bilim insanlarının çoğunluğu ülkeyi sadece can sağlığı için sığınacak bir yer olarak görmemişler ve alanlarında önemli çalışmalar yaparak Türkiye'yi ikinci vatan olarak görmüşlerdir. Bu çerçevede Salomon-Calvi'de Atatürk Türkiye'sine hizmet etmek için ilerlemiş yaşına rağmen gece gündüz çalışarak, Anadolu coğrafyasında basmadık yer bırakmamıştır. Yerin altında hazine var dediği Türkiye'de son nefesini vererek 1941'de vefat ederek Ankara'da defnedilmiştir.

## Kaynakça

### Arşiv Belgeleri ve Gazeteler

Cumhurbaşkanlığı Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (B.C.A.), Fon: 30.18.1.2, Kutu: 69, Gömlek: 81, Sıra: 11, 14 Ekim 1936.

Abalıoğlu, Y. N. 1935, 15 Mayıs. "Ankara ovasının altında bol su vardır". *Cumhuriyet*, s. 1.

*Akşam*, 19 Ekim 1934. "Ziraat enstitüsü", s. 4.

Aydemir, Ş. S. 1971, 28 Haziran. Prof. Salomon Calvi'nin raporu. *Cumhuriyet*, s. 4.

*Cumhuriyet*, 1936, 15 Mayıs. Ankara ovasında yerin altında bol su vardır. s. 1.

*Cumhuriyet*, 1935, 15 Mayıs. s. 2.

*Cumhuriyet*, 1944, 6 Haziran. s. 1.

*Haksöz Gazetesi*, 2020, 29 Ocak. Profesör Wilhelm Salomon-Calvi'yi hatırlamak. s. 3.

*Ulus*, 1941, 16 Temmuz. Jeolog Salomon-Calvi öldü. s. 3.

## Kitaplar ve Makaleler

- Aydoğan, E., Mahmutoglu, T. B. (2018). Yeni Belgeler Işığında 1934 Trakya Yahudi Olayları. *Belgi Dergisi*, 2(16), 878-894.
- Bir, A. (2021). Max Pfannenstiel'in Yüksek Ziraat Enstitüsü Kütüphane Müdürlüğü Yılları (1938-1941). *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 22(2), 341-354.
- Calvi, S. - Kleinsorge, H. (1940). *Türkiye'deki Zelzelelere Dair Müteallik Etüdler*. Ankara: M.T.A. Yayınları.
- Calvi, S. - Kleinsorge, H. (1940). Türkiye'nin Maden Suları ve Ilıcaları Hakkında Jeolojik ve Kimyevî Tedkikler. Çev. Hamdi Dilevurgun, *Türk Hijyen ve Tecrübi Biyoloji Dergisi*, 1(1), 7-40.
- Calvi, S. (1936). *Türkiye Cumhuriyetinde Jeolojik Görümler-Nr.6, Kütahya Civarındaki Kaolin Teşekkülü Ve Silisleşme Hadiseleri Hakkında* (Çev. M. Nafiz). Ankara: Yüksek Ziraat Enstitüsü Yayınları.
- Calvi, S. (1940). Anadolu'nun Tektonik Bünyesi Hakkındaki Almanca Tezin Bir Hülasesi. *M.T.A. Dergisi*, 1(18), 30-40.
- Calvi, S. (1940). Ankara'nın Dört Kaplıcası. *M.T.A. Dergisi*, 4(21), 594-601.
- Calvi, S. (1940). Avrupa Şifalı Su Kaynaklarının Türkiye'de Emsalleri Var mı?. *Türk Hfzışihha ve Tecrübevi Biyoloji Mecmuası*, 2(2), 29-62.
- Calvi, S. (1940). Merkezi Anadolu Ovalarının Jeolojik ve Hidrolojik Müşahedeleri Hakkında Almanca Makalenin Hülasesi. *M.T.A. Dergisi*, 19, 181-185.
- Calvi, S. (1941). Birleşik Amerika'daki Georgia (Wami Springs) Banyoları Şeklinde Türkiye'de de Sıcak Banyolar Tesis Etmek Kabil mi?. *M.T.A. Dergisi*, 24(3), 353-360.
- Calvi, S. (1941). Karlsbad-Mühlbrunnen Maden Suyu'na Kimyevi Bakımdan Çok Benzeyen Düzce-Derdin (Bolu Vilayeti) Maden Suyu Menbaası. *M.T.A. Dergisi*, 23(2), 192-197.
- Çiftçi, Y. C. (2008). *Kuruluşunun 75. Yılında Yüksek Ziraat Enstitüsü (1933-1948)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi Ziraat Fakültesi Yayın No: 1496.
- Çolak, F. (2023). Türkistan'da Yahudi Varlığı ve Onların Seyahatnamelere Yansımaları. *Karadeniz Araştırmaları*, XX(77), 43-66.
- Dağlı, E. (2022). *Darülfünundan Üniversiteye Mülteci Alman Bilim İnsanlarının Türk Yükseköğretime Katkıları*. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları
- Duran, M. Ö. (2021). A. E. Schmidt - Biyografiya, Nauchnaya Perepiska, İzbrannıye Trudy, Bibliografiya. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 34, 371-376.
- Kadioğlu, S. (2008). Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde Mülteci Bilim Adamları. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, IX(1-2), 184-197.
- Kleinsorge, H. - İnel, E. N. (1947). *Orta Anadolu'da Bazı Tuz Göllerinde Yapılmış Olan Tetkikata Ait Rapor*. İstanbul: (Salomon Calvi'nin ölümünden sonra H. Kleinsorge ve Ekrem Necmi İnel tarafından yayınlanmıştır).
- Komisyon, (2006). *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Komisyon, (2012). *Türkiye'de Deprem Gerçeği ve Tmmob Makina Mühendisleri Odasının Önerileri Oda Raporu*. Ankara.

- Mussnug, D. (1988). *Die Vertriebenen Heidelberger Dozenten. Zur Geschichte Der Ruprecht-Karls Universität Nach 1933*. Heidelberg.
- Namal, A. (2020). Mülteci Jeolog Ord. Prof. Dr. Wilhelm Salomon-Calvi'nin Türkiye Termal Sularının Araştırılmasına Katkıları. *Tarih ve Kültür Penceresinden Su ve Sağlık İlişkisi Uluslararası Sempozyumu*. İstanbul: Beykoz Belediyesi Yayınları, 61-181.
- Rüger, L. 1953. Geburtstag von Salomon-Calvi am 15. Februar 1953. *Ruperto-Carola* (5), 9(10), 156-157.
- Shaw, J. S. (2013). *Yahudi Soykırımı ve Türkiye 1933-1945*. Çev: Fahir Armaoğlu. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Şengör, C. (2021). Max Pfannenstiel'in Yaşam Öyküsü: Yirminci Yüzyılın Bir Bilim Adamının Biyografisindeki Yansıması. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 22(2), 355-358.
- Toprak, G. (2019). *Türkiye'de Cumhuriyet Döneminde Doğa Bilimleri ve Uygulanışı (1923-1946)*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Turan, O. (2020). Ms Pauline Espir'in Anadolu Seyahati Notları (7 Eylül-15 Ekim 1950). *Ekev Akademi Dergisi*, 24(82), 559-582.
- Widmann, H. (1999). *Atatürk ve Üniversite Reformu*. (Çev., Aykut Kazancıgil ve Serpil Bozkurt(. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Wurm, A. (1950). *Wilhelm Salomon Calvi*. Zeitschrift der Deutschen Geologischen Gesellschaft: Stuttgart.